VOLNÉ GRUPY

Idea: co "největší" grupa generovaná danou množinou X

BYLO: $\langle X \rangle_G = \{ x_1^{k_1} \cdots x_n^{k_n} : x_1, \dots, x_n \in X,\ k_1, \dots, k_n \in \{\pm 1\} \}$

⇝ CHCI: grupa "slov", skládání slov za sebe,
pouze "krácení" vynucené axiomy grup

Konstrukce: def.: slovo nad abecedou A ≡ konečná posloupnost znaků

Př.: $A = \{a, b\}$ ⇝ slova $a, b, ab, ba, abbaaab, \dots$

povoluje se prázdné slovo ε

X množina ⇝ $F_X := \left(\text{slova nad } X \cup X^{-1} / \sim,\ *,\ ^{-1},\ \varepsilon \right)$

kde $w \sim w' \iff$ ze slova w získám slovo w' vsunutím / vypuštěním dvojice xx^{-1}, $x^{-1}x$

⊙ je to ekvivalence

$[w] * [w'] := [ww']$ (spojení posloupností)

$[w]^{-1}$: $w = x_1^{k_1} \cdots x_n^{k_n} \Rightarrow [w]^{-1} = [x_n^{-k_n} \cdots x_1^{-k_1}]$

Značení: závorky [ ] se vypouštějí, $aa \rightsquigarrow a^2$, $a^{-1}a^{-1}a^{-1} \rightsquigarrow a^{-3}$ apod.

Př.: $X = \{a, b\}$ $\quad ab^{-1}a * a^{-1}a^{-1}bb = ab^{-1}aa^{-1}a^{-1}bb = ab^{-1}a^{-1}bb$
$= ab^{-1}a^{-1}b^2$

⊙ $F_{\{a\}} \simeq \mathbb{Z}$ … slova nad $\{a, a^{-1}\}$ … $aa \cdots a = a^k$, $a^{-1}a^{-1} \cdots a^{-1} = a^{-k}$, ε

… skládání slov ≡ sčítání exponentů

⇝ izomorfismus je $a^k \mapsto k$

⊙ F_X není abelovská kdykoliv $|X| \geq 2$

… $ab \neq ba$ kdykoliv $a \neq b$

Tvrzení: G grupa, $f: X \to G$ zobrazení

$$\Rightarrow \exists!\ \varphi: F_X \to G \text{ homomorfismus t.ž. } \varphi\restriction_X = f$$

Př.: $X = \{a, b\}$, $G = \mathbb{Z}$, $f: \{a,b\} \to \mathbb{Z}$ $\rightsquigarrow$ $\varphi: F_{\{a,b\}} \longrightarrow \mathbb{Z}$

$$a \mapsto 3 \qquad\qquad \varepsilon \mapsto 0$$
$$b \mapsto -2 \qquad\qquad a^2 \mapsto 3+3$$
$$a^k \mapsto 3k$$
$$b^\ell \mapsto -2\ell$$
$$a^{k_1} b^{\ell_1} a^{k_2} b^{\ell_2} \mapsto 3(k_1+k_2) + (-2)(\ell_1+\ell_2)$$

atd.

Pozn.: důkaz nekomutativity: $G = S_3$, $a \mapsto (12)$, $b \mapsto (23)$ kdyby $ab = ba$ $\Rightarrow \varphi(a)\varphi(b) = \varphi(b)\varphi(a)$ $\lightning$

Důkaz: má-li být φ hom., pak nutně musí platit:

$$\varphi(x_1^{k_1} \dots x_n^{k_n}) = \varphi(x_1)^{k_1} \dots \varphi(x_n)^{k_n}$$
$$= f(x_1)^{k_1} \dots f(x_n)^{k_n}$$

$\rightsquigarrow$ pokud existuje, pak nejvýše jeden!

Snadné cvičení: ověřte, že takto definované φ je
1) dobře definované (různé zápisy jednoho slova!)
2) homomorfismus

$\square$

Poznámka: Platí i opačná implikace:

$$F = \langle X \rangle \text{ grupa}, \quad \boxed{\forall G}\ \forall f: X \to G \quad \exists!\ \varphi: F \to G \text{ hom. t.ž. } \varphi\restriction_X = f$$

$$\Rightarrow \quad F \simeq F_X$$

Idea důkazu: dosaďte $G = F_X$, dokažte, že to jediné φ je izo.

$$\mathrm{id}: X \to F_X \overset{\text{předp.}}{\rightsquigarrow} \varphi: F \to F_X \quad \text{hom. na}$$
$$\mathrm{id}: X \to F \underset{\text{volná}}{\rightsquigarrow} \psi: F_X \to F \quad \text{hom. na}$$

$$\begin{tikzcd} X \arrow[r, bend left, "\mathrm{id}"] & X \arrow[l, bend left, "\mathrm{id}"] \end{tikzcd}$$
$$\wr$$
$$\begin{tikzcd} F \arrow[r, bend left, "\varphi"] & F_X \arrow[l, bend left, "\psi"] \end{tikzcd}$$

$$\varphi \circ \psi\restriction_X = \mathrm{id} \Rightarrow \varphi \circ \psi = \mathrm{id}$$
$$\psi \circ \varphi\restriction_X = \mathrm{id} \Rightarrow \psi \circ \varphi = \mathrm{id}$$

$\uparrow$ díky jed.

PREZENTACE GRUP

Idea: co "největší" grupa – generovaná množinou X
– jejíž generátory splňují relace R

… např. $X = \{a, b\}$ $R = \{ab = ba\}$ … dva komutující generátory

intuice: $\mathbb{Z} \times \mathbb{Z} = \langle (1,0), (0,1) \rangle$

… kde ji vzít? vezmi volnou F_X, faktorizuj tak, aby byly splněny ty relace

možná defce: slova$/\sim$ kde $w \sim w'$ pomocí axiomů grup, relací v R

lépe: definovat vhodnou normální podgrupu F_X

Pozn.: rovnost $w_1 = w_2 \rightsquigarrow w_1 w_2^{-1} = 1$
$ab = ba \rightsquigarrow aba^{-1}b^{-1}$

def: X množina, $R \subseteq F_X$ množina slov

$\rightsquigarrow \langle X \mid R \rangle := F_X / \langle\langle R \rangle\rangle$ kde $\langle\langle R \rangle\rangle$ je nejmenší normální podgp. obsahující R

prezentace grupy

Př.: $\langle a_1, \dots, a_n \mid \emptyset \rangle = F_{\{a_1, \dots, a_n\}}$

Př.: $\langle a \mid a^n \rangle$ … slova a^k, $k \in \mathbb{Z}$
vynucuji $a^n = 1$, čili také $a^{-n}, a^{2n}, \dots = 1$
… formálně: $\langle\langle a^n \rangle\rangle = \langle a^n \rangle = \{a^{kn} : k \in \mathbb{Z}\}$
… $F_{\{a\}} / \langle a^n \rangle \simeq \mathbb{Z}/n\mathbb{Z} \simeq \mathbb{Z}_n$
$a^k \longleftarrow\!\!| \; k$

Př.: $\langle a, b \mid aba^{-1}b^{-1} \rangle \simeq \mathbb{Z} \times \mathbb{Z}$
$(k, \ell) \mapsto a^k b^\ell$

″ neformální značení

$\langle a, b \mid ab = ba \rangle$ $w = w' \Leftrightarrow ww'^{-1} = 1$

díky $ab = ba$ to bude 1) hom. 2) na

Cv.: $\langle a,b,c \mid a^3, c^5, ab=ba, ac=ca, bc=cb \rangle \simeq ?$

$[\mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z} \times \mathbb{Z}_5]$

? Jak dokázat, že $\langle X \mid R \rangle \simeq G$?

... chci $f: X \to G$ t.ž. to jediné $\varphi: F_X \to G$

1) je na G ... stačí $G = \langle f(X) \rangle$

2) $\operatorname{Ker}\varphi = \langle\langle R \rangle\rangle$

... prakticky: - najdi generátory G splňující dané relace

$\rightsquigarrow$ hom. $F_X \twoheadrightarrow G$ t.ž. $\operatorname{Ker}\varphi \supseteq \langle\langle R \rangle\rangle$

- dokaž, že $|\langle X \mid R \rangle| \leq |G|$ výčtem slov

Př.: $\langle a,b \mid a^2, b^3, (ab)^2 \rangle \simeq S_3$

... $a = (1\,2)$, $b = (1\,2\,3)$ splňují dané relace

... výčet slov: $\varepsilon, a, b, \underset{\overset{\|}{b^{-1}}}{b^2}, ab, ba$ & ö všechna slova délky 3 lze upravit na kratší

$(aba = a^{-1} = a,\ abb = ab^{-1} = ba, \dots)$

Cv.: $D_{2n} \simeq \langle a,b \mid a^2, b^n, (ab)^2 \rangle$

Př.: $\langle a,b \mid a^2, b^2, aba = bab \rangle \simeq S_3$

... $a = (1\,2)$, $b = (2\,3)$ splňují dané relace

... výčet slov: $\varepsilon, a, b, ab, ba, aba$ & ö víc ne

Cv.: $S_n \simeq \langle a_1, \dots, a_{n-1} : a_1^2, \dots, a_{n-1}^2,\ a_i a_{i+1} a_i = a_{i+1} a_i a_{i+1},\ a_i a_j = a_j a_i \ \forall |i-j| > 1 \rangle$

! Vidíme dvě velmi rozdílné prezentace S_3, je snadné vidět $\simeq$?

Jak vlastně rozhodovat, zda $w = w'$?

Špatné zprávy:

[Boone - Novikov] Neexistuje algoritmus, který by pro
1958 1955

dané X, R, w rozhodl, zda
$w = 1$ v $\langle X \mid R \rangle$.

[Adian - Rabin]:

Neexistuje algoritmus, který by pro "Markovskou" vlastnost P a dané X, R rozhodl, zda $\langle X \mid R \rangle$ má vlast. P.

Př.: $P \equiv |\langle X, R \rangle| = 1$
$P \equiv \langle X, R \rangle$ je abelovská
apod.

Poznámka: každá (konečná) grupa má (konečnou) prezentaci:

$$G \simeq \langle G \mid R \rangle$$

v podstatě multiplikační tabulka

$$\text{kde } R = \{ abc^{-1} : \underbrace{a * b = c}_{\text{v } G} \}$$

Cv.: kvaternionová grupa $Q_8 \simeq \langle a, b : aba = b,\ bab = a \rangle$

Cv.: $G = \langle X \mid R \rangle$, $H = \langle Y \mid S \rangle$ $\Rightarrow$ $G \times H \simeq \langle X \cup Y \mid R \cup S \cup \{ x y x^{-1} y^{-1} : x \in X, y \in Y \} \rangle$